

РОЗВИТОК ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ

У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПЕРІОД ВІЙНИ

У статті висвітлюються окремі аспекти розвитку патріотичних почуттів дітей дошкільного віку. Акцентується увага на тому, що актуальність цього питання особливо загострюється в період війни. Наголошується, що одним із ефективних шляхів розвитку патріотизму є активна діяльність, зокрема, мистецько-освітня. Підкреслюється, що до такої діяльності діти залучаються під час безпосереднього відвідування ЗДО, в ході перегляду матеріалів у соціальних мережах, у процесі взаємодії з викладачами й студентами ЗВО, де знаходяться діти дошкільного віку з тимчасово-окупованих територій, а також під час участі в різноманітних мистецьких заходах.

Ключові слова: патріотичне виховання, діти дошкільного віку, мистецько-освітня діяльність.

Постановка проблеми. Війна та пов'язані з цим політичні, економічні, соціальні проблеми в нашій країні актуалізували одне з найважливіших питань існування самобутньої, незалежної, самодостатньої держави – формування національно свідомого молодого покоління України. Фундамент для розв'язання цього завдання закладається в процесі отримання українською малечею дошкільної освіти – важливого складника цілісного розвитку дитини. Правові основи патріотичного виховання дітей і молоді закладені в державних документах: Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті (4), Законі України «Про освіту» (1), Концепції Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання до 2025 року (2) тощо. Зауважимо, що однією з вагомих умов формування національно-свідомого молодого покоління держави, на думку українських філософів, мислителів, педагогів (Г. Сковороди, О. Духновича, Г. Ващенко, В. Сухомлинського тощо) є поглиблене засвоєння історії рідного краю, оволодіння кращими зразками мистецької спадщини українського народу.

Аналіз останніх досліджень. Результати наукових досліджень сучасної педагогічної еліти України свідчать про підвищення зацікавленості до розв'язання проблеми формування патріотично налаштованого, національно-свідомого майбутнього покоління нашої держави. Зокрема, науковці ґрунтовно підходять до визначення шляхів патріотичного виховання через призму національно-усвідомленого ставлення до України (І. Бех, Л. Крицька, В. Ткаченко, К. Чорна тощо), виокремлюють важливий чинник формування особистості – залучення

до мистецької діяльності з відтворенням високодуховних зразків культурної спадщини українського народу (П. Вербицька, М. Качур, О. Коркішко, М. Павленко тощо), підкреслюють цінність національно-патріотичного виховання дошкільників засобами мистецтва (І. Кравченко, Н. Майборода, Н. Миськова, С. Тесленко, Т. Філімонова). Аналіз праць вітчизняних науковців свідчить про те, що поза увагою залишилися питання розвитку патріотизму в дошкільників в умовах війни.

Метою статті є аналіз мистецько-освітньої діяльності дітей дошкільного віку, як засобу національно-патріотичного виховання, та висвітлення її ефективних форм проведення.

Виклад основного матеріалу. Розв'язання проблеми розвитку одного з найглибших громадянських почуттів у дітей дошкільного віку – патріотизму – особливо загострилося в період воєнного стану в Україні. Перш за все, заклади дошкільної освіти на окупованих територіях (а в перші дні війни практично в усій Україні) припинили свою діяльність. По друге, організація освітнього процесу в діючих ЗДО і тих, які поступово відновлювали свою роботу, мала підпорядковуватися новим правилам та вимогам. По третє, переважна більшість дошкільників не мала можливості відвідувати заклади освіти, зокрема, у перші місяці війни. Четверте, значна кількість дітей була змушена залишити постійні місця проживання та виїхати на неокуповані території тощо. Такий стан речей практично унеможливив реалізацію традиційного планомірного, послідовного та систематичного впливу на розвиток патріотичних почуттів маленьких дітей. Водночас, педагогічна спільнота України активізувалася і почала віднаходити альтернативні шляхи організації дошкільної освіти.

Воєнні дії спричинили припинення роботи багатьох закладів дошкільної освіти та внесли корективи в діяльність тих ЗДО, які мали можливість функціонувати. Із перших днів війни були консолідовані всі зусилля влади, закладів освіти, громадськості із тим, щоб забезпечити необхідні умови для функціонування системи освіти, зокрема, дошкільної. На державному рівні відбулися законотворчі реакції: вже 20 березня 2022 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану». Міністерство освіти і науки України надало «Рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період війни» (5), де були представлені інструкційні матеріали щодо: діяльності закладів дошкільної освіти; здійснення освітньої діяльності в ЗДО; заходів захисту вихованців під час освітнього процесу в умовах воєнного стану та надзвичайних ситуацій тощо. У рекомендаціях наголошується, що першочерговими завданнями закладів дошкільної освіти у воєнний час

є: відновлення освітнього процесу; налагодження ефективної комунікації учасників освітнього процесу; зарахування до ЗДО дітей із числа внутрішньо-переміщених осіб за місцем тимчасового проживання; створення в ЗДО безпечних умов для всіх учасників освітнього процесу; здійснення інформаційної підтримки та психологічного супроводу учасників освітнього процесу тощо (5). Водночас у рекомендаціях з-поміж наскрізних ідей і теорій організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти (як то ідеї гуманістичної педагогіки, теорії природовідповідності) виокремлено «ідеї про патріотичне і громадянське виховання» (5). Це є свідченням урахування важливості формування у дітей дошкільного віку в період війни цього надзвичайно цінного почуття.

З урахуванням таких рекомендацій окремі заклади дошкільної освіти почали функціонувати в нових умовах та активізували свою діяльність щодо розвитку у дітей любові до рідного краю, поваги до культури свого народу. Зміст занять употужнився кращими зразками музичної, літературної, образотворчої, театральної діяльності. Важливим доважком до організації дошкільної освіти в період війни стало відкриття у вільному доступі нових матеріалів для вихователів ЗДО «Сучасне дошкільня під крилами захисту» (6). З-поміж представлених добірок є ті, які спрямовані на розвиток патріотичних почуттів у дітей на кшталт хрестоматії «Моя країна – Україна», «Українська мова – серце нації» тощо. Урахування того факту, що багато дітей не мали можливості відвідувати заклади дошкільної освіти, спонукали педагогічну спільноту, а саме ЮНІСЕФ та Міністерство освіти і науки України, на відкриття дитячого онлайн-садка НУМО, де представлені відеозаняття для дітей віком від 3 до 6 років, інформаційні комікси типу «Поради від захисника України», спрямовані на підтримку патріотичного духу малечі нашої країни.

У період війни актуальними для дітей та їхніх батьків стали підготовлені в період розвитку незалежної України фільми, анімаційні фільми, телевізиви, аудіокниги, які несуть досить великий інформаційний матеріал про нашу державу та спрямовані на розвиток любові до Батьківщини та малої батьківщини кожної людини. Одним із яскравих проєктів, який набув неабиякої популярності в період війни росії з Україною, став серіал анімаційних фільмів «Моя країна – Україна». Кожна серія цього проєкту присвячена певній історії, легенді, казці про міста і селища нашої держави. Цінним є те, що розповіді мають мистецький супровід, зокрема, діти бачать українські писанки, скрині, вишиванки, фрагменти картин української художниці Марії Приймаченко, водночас подача інформації підсилюється музичним супроводом, гарно дібраними літературними текстами. Такий підхід дає змогу зацікавити дітей, сприяє емоційному

сприйняттю матеріалу, викликає у малечі позитивне ставлення до всього українського і, головне, дає змогу відволікти дітей від трагічних подій, які сьогодні супроводжують їхнє життя.

Ще однією можливістю здійснювати патріотичне виховання дошкільників в умовах війни є діяльність педагогічної спільноти із дітьми, які були змушені залишити рідні міста й села та переїхати на неокуповані території. Вихователі дошкільних закладів, викладачі та студенти закладів вищої педагогічної освіти, педагоги закладів позашкільної освіти, діячі мистецтва (актори театрів та лялькових театрів, артисти філармоній, будинків культури тощо) активно долучилися до роботи з дітьми-переселенцями. Особливо була врахована специфіка регіонів, із яких переїхали діти – їхня переважна російськомовність.

Яскравим прикладом підтримки дітей дошкільного віку та їхніх батьків за період війни є діяльність понад 50 закладів освіти Полтавської міської територіальної громади, в яких розмістили, забезпечили усім життєво необхідним та триразовим харчуванням понад 10 тисяч переселенців з Дніпропетровщини, Донеччини, Сумщини, Харківщини, Чернігівщини тощо.

Наразі заклади дошкільної та загальної середньої освіти Полтавського району надають освітні послуги більш ніж тисячі дітей дошкільного віку. Зокрема, для них проводяться заходи, спрямовані на розвиток патріотичних почуттів. Задля емоційного сприйняття інформації педагоги використовують найвпливовіший музичний, хореографічний, образотворчий, театральний та літературний матеріал. Такими заходами, для прикладу, стали: «Код нації на полотні» Розсошенського ЗДО «Зірочка», на якому діти у вишиванках співали українські народні пісні та читали вірші про державні символи; «Мирне небо над кожним куточком нашої України» ЗДО №56 «Вербичка» міста Полтава, де малюки співали, рухалися під музику, розписували глечики та були залучені до відтворення кольорів нашого прапора долоньками на папері; «Діти розважалися, в різні ігри грали, свою неньку Україну разом звеселяли» початкової школи №43 міста Полтави, на якому переселенці дошкільного віку взяли участь у ляльковій виставі, водили хороводи, співали, смакували традиційну українську страву – вареники. Залучені до цих і подібних заходів діти з різних регіонів України отримали позитивний досвід взаємодії з однолітками й дорослими, із цікавістю брали участь у мистецькій діяльності, яка мала національно-патріотичне спрямування. Результатом проведення таких заходів стали щасливі посмішки дітей, їх захват від цікавої діяльності й водночас формування майбутнього покоління нашої держави.

Неперервність отримання дошкільної освіти у період війни підтримали викладачі й студенти закладів вищої освіти, які також стали тимчасовими домітками для багатьох біженців з окупованих територій. Для прикладу, гуртожитки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка за три місяці війни прихистили понад дві тисячі переселенців, з яких близько пів тисячі дітей дошкільного віку. Професорсько-викладацький склад кафедри дошкільної освіти разом зі студентами організували просвітницькі заходи для малечі, залучили до цієї діяльності й викладачів мистецьких кафедр ПНПУ імені В. Г. Короленка (музики, образотворчого мистецтва, хореографії). Переважна більшість занять була спрямована на адаптацію дітей до нового середовища, збереження їхнього фізичного та психічного здоров'я та ґрунтувалася на національному мистецькому матеріалі українського народу. Зокрема, діти із задоволенням виконували українські музичні руханки, співали українські народні та авторські пісні, розписували великодні листівки, виготовляли динамічні іграшки-листівки, брали участь у квесті «Мовленнєві перлинки для маленької дитинки» з використанням скоромовок та переглядом лялькової вистави тощо.

Суттєво збагатили мистецько-освітній простір малюків-переселенців педагоги закладів позашкільної освіти Полтавщини, які провели низку заходів: «Дитино, ти цілий світ», «Ми ростем, ми – надія народу» (Обласний центр естетичного виховання учнівської молоді), «З любов'ю до тебе, Україно», «Ми діти твої, Україно» (студія естрадного вокалу Геннадія Рагуліна, м. Полтава), «З любов'ю, ніжністю, теплом» (Полтавський палац дитячої творчості) тощо.

До роботи з дітьми дошкільного віку, які знайшли прихисток у Полтаві в період війни, долучилися також і професійні митці Полтавщини. Колоритні вистави для дітей представили артисти Полтавського академічного обласного українського музично-драматичного театру імені М. В. Гоголя («Всі миші люблять сир», «Царівна Ква-Ква», «Кіт у чоботях» тощо), Полтавського академічного обласного театру ляльок («Веселі пригоди на лісовій галявині», «Вередливе зайченя», «Маленька фея» тощо), низка концертів Полтавської обласної філармонії. Виступи професійних артистів занурили малечу у світ казок та викликали почуття радості, захвату, гордості за вчинки позитивних героїв та співчуття ображених. Із задоволенням діти дошкільного віку завершували перегляди виступів артистів виконанням популярного на сьогодні Гімну січових стрільців «Ой у лузі червона калина похилилася».

Висновки. Національно-патріотичне ставлення молодого покоління до України є запорукою щасливого майбуття нашої держави. Формування й розвиток патріотизму багато в чому залежить від

підґрунтя, яке закладається в процесі отримання дитиною дошкільної освіти. Особливо загострюється актуальність цього питання в період війни. На розвиткові цього почуття наголошується на рівні держави та підкреслюється в нормативних документах, які введені в дію під час війни росії з Україною. Употужнення змісту дошкільної освіти кращими зразками культурної спадщини українського народу відбулося у ЗДО. На розвиток патріотичних почуттів дітей дошкільного віку спрямували свою діяльність педагоги закладів вищої педагогічної освіти та закладів загальної середньої освіти, які прихистили малечу з російськомовних регіонів, що зазнали тимчасової окупації. До активної мистецько-просвітницької діяльності долучилися також професійні митці, які спрямували всі свої сили на пробудження у дітей дошкільного віку найкращих почуттів до рідної землі. Усебічний вплив на свідомість дітей дошкільного віку, залучення їх до мистецько-освітньої діяльності з виконанням високодуховних зразків культурної спадщини сприяє формуванню й розвитку патріотизму у дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Закон України про освіту. (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Концепція Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання до 2025 року. (2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1233-2020-%D1%80#Text>
3. Лист Міністерства освіти і науки України «Про організацію освітнього процесу в умовах військових дій». (2022). URL: <https://hoippo.km.ua/?p=5364>
4. Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті. (2002). URL: http://schoolchem.ho.ua/ZavKab/NormD/1_7_nac_doktryna.pdf.
5. Рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період війни. (2022). URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/3052-rekomendats-dlya-pratsvnikv-zakladv-doshklno-osvti-na-perod-vyni>
6. Сучасне дошкілля під крилами захисту. (2022). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/suchasne-doshkillya-pid-krilami-zahistu>.
7. Тесленко С. О. (2021). *Національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності*. (Автореф. дис. канд. пед. наук.) Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. Одеса.